

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากิจกรรมการบริหารงานของหัวหน้าหน่วยย่อยเกี่ยวกับประสบการณ์การเรียนรู้ภาคปฏิบัติ สำหรับนักศึกษายาบาล ซึ่งผู้วิจัยขอเสนอ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในหัวข้อดังต่อไปนี้คือ

1. แนวคิดเกี่ยวกับประสบการณ์การเรียนรู้
2. การบริหารงานเกี่ยวกับประสบการณ์การเรียนรู้
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับประสบการณ์การเรียนรู้

ในการจัดการเรียนการสอนนั้น มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ซึ่งการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้โดยการกระทำของผู้เรียน โดยผู้สอนจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ด้วยการจัดประสบการณ์ หรือโอกาสให้สัมผัสกับสถานการณ์ และสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ อันจะก่อให้เกิดการเรียนรู้ และมีพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

คำว่า ประสบการณ์การเรียนรู้ มีผู้ให้ความหมายคล้ายคลึงกันคือ ประยอม โอทกานนท์ (2528) ให้ความหมายของคำว่าประสบการณ์การเรียนรู้ไว้ว่า หมายถึง ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน และสิ่งแวดล้อม ที่ผู้เรียนสามารถมีปฏิสัมพันธ์ได้ ประสบการณ์การเรียนรู้เป็นวิธีการ (Means) ที่จัดขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนไปถึงจุดมุ่งหมายปลายทาง (Ends) ที่ระบุไว้

ไพรัตน์ กลีวัฒน์ (ม ป ป) ให้ความหมายของคำว่าประสบการณ์การเรียนรู้ไว้ว่า หมายถึงการที่ผู้เรียนได้สัมผัสกับสถานการณ์สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ซึ่งทำให้ผู้เรียนสามารถมีปฏิกิริยาต่อสิ่งนั้น ๆ ซึ่งอาจเป็นทางด้านความคิด ความรู้สึก การกระทำ และทุกด้านรวมกัน

ดังนั้นการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ จึงเป็นกระบวนการในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ซึ่งผู้สอนมีบทบาทสำคัญในการจัดประสบการณ์ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ

ทาบ้า (Taba, 1962) ได้เสนอแนวคิดในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ไว้ดังนี้

1. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ควรสอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย และกำหนดกิจกรรมที่นักเรียน จะต้องปฏิบัติไว้เป็นพื้นฐาน
2. การเลือกและการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ทั้งหลายควรจะตอบสนองความมุ่งหมายได้ทั้งหมด คือให้ผู้เรียนได้รับความรู้ มีทักษะในการปฏิบัติ ตลอดจนการเสริมสร้างทัศนคติ และค่านิยม
3. จัดโอกาสให้ผู้เรียนได้ประสบการณ์ทุกอย่างเท่าเทียมกัน
4. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้เพียงอย่างเดียวควรตอบสนองจุดมุ่งหมายหลาย ๆ ข้อ และได้ผลต่อเนื่องตามมาในหลาย ๆ ด้าน
5. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ควรพิจารณาเกี่ยวกับการเรียงลำดับขั้นตอนของความรู้ว่าสิ่งใดควรมาก่อนหลัง เพื่อให้ผู้เรียนไม่เกิดความสับสน ลำดับขั้นตอนที่สำคัญ ๆ ควรจะดำเนินให้เป็นรูปธรรม จนไปถึงขั้นลำดับสูงต่อไปของนามธรรม ส่วนการปฏิบัตินั้นจะเป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ให้เป็นที่พอใจในการฝึกปฏิบัติมากที่สุด
6. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ควรจะทำท่ายั่วให้เกิดความอยากเรียน อยากทดลองค้นคว้า ไปตามลำดับความสามารถของผู้เรียนแต่ละคน
7. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ควรจะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ส่งเสริมความคิด และให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติเองมากที่สุด และการฝึกปฏิบัตินี้จะต้องเป็นส่วนหนึ่งของการได้แนวความคิดหลักของการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนจะได้นำไปใช้ในการแก้ปัญหาและคิดสร้างสรรค์ต่อไป
8. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ควรจะคำนึงถึงหลักจิตวิทยา และจะต้องจัดหลายด้าน เป็นการเปิดโอกาสและทางเลือกให้กับผู้เรียน เพราะผู้เรียนมีความสนใจไม่เหมือนกัน และรวมวิธีการเรียนไม่เหมือนกัน ฉะนั้นการจัดประสบการณ์การเรียนรู้จะต้องมีหลายอย่าง เช่น การอ่าน การเขียน การสังเกต การค้นคว้า การสาธิต การวิเคราะห์ การสอนเป็นรายบุคคล การอภิปรายกลุ่ม และการฝึกปฏิบัติ เป็นต้น

นอกจากนี้ ประณอม โอทกานนท์ (2528) ได้ให้หลักทั่วไปของประสบการณ์การเรียนรู้ที่ 5 ประการ ตามแนวคิดของ ไทเลอร์ ดังนี้คือ

1. เป็นประสบการณ์การเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีโอกาสฝึกฝนพฤติกรรม ตามที่ระบุไว้ในจุดมุ่งหมาย
2. เป็นประสบการณ์ที่สร้างความพอใจให้แก่ผู้เรียน ความพอใจที่ผู้เรียนได้รับจะเป็นแรงหนุนให้ผู้เรียนอยากเรียนรู้ต่อไปอีก
3. เป็นประสบการณ์ที่ผู้เรียนสามารถปฏิบัติได้ เหมาะสมกับความรู้ความสามารถของผู้เรียน
4. เป็นประสบการณ์การเรียนรู้ (means) หลาย ๆ แบบ แต่สามารถไปสู่จุดมุ่งหมาย (ends) อันเดียวกันได้
5. เป็นประสบการณ์การเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีโอกาสฝึกฝนพฤติกรรมที่ระบุไว้ในจุดมุ่งหมาย ข้อต่าง ๆ หลายข้อได้

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่ดีนั้น จะต้องคำนึงถึง 3 องค์ประกอบ คือ ผู้เรียนโดยต้องคำนึงถึงความสามารถและความพอใจของผู้เรียน วิธีการจัดประสบการณ์การเรียนรู้สามารถมีได้หลาย ๆ แบบ และในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ทุกครั้งต้องมีจุดมุ่งหมายว่าต้องการให้เกิดการเรียนรู้อย่างไร

ในวิชาชีพพยาบาล ซึ่งเป็นวิชาชีพที่มุ่งปฏิบัติเป็นเบื้องต้น ดังนั้นการศึกษายาบาลย่อมต้องมุ่งให้ผู้เรียนมีความสามารถในการปฏิบัติการพยาบาลได้อย่างมีคุณภาพ การฝึกปฏิบัติงานบนหอผู้ป่วย จึงเป็นการเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้รับประสบการณ์ตรง โดยนำความรู้ทางทฤษฎีมาประยุกต์ใช้ เพื่อให้การพยาบาลผู้ป่วยอันก่อให้เกิดการเรียนรู้ทั้งด้านสติปัญญา ทักษะ และทัศนคติ ในวิชาชีพ ในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้บนหอผู้ป่วย เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียน และเพื่อให้ นักศึกษายาบาลมีคุณภาพนั้น ครูพยาบาลหรือผู้รับผิดชอบในการจัดประสบการณ์ให้นักศึกษายาบาลจะต้องคำนึงถึงข้อมูลเบื้องต้นหลายประการและต้องวางแผนพิจารณาอย่างรอบคอบ ซึ่ง สมคิด รักชาติ และประณอม โอทกานนท์ (2521) ได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ดังนี้คือ

1. ต้องศึกษาถึงปรัชญาและวัตถุประสงค์ของหลักสูตร เพราะปรัชญาและวัตถุประสงค์ของหลักสูตรจะเปรียบเสมือนเข็มทิศช่วยบอกว่า พยาบาลที่ผลิตออกมานั้นควรมีสมรรถภาพด้านใดบ้าง ดังนั้น ครูหรือผู้รับผิดชอบในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้บนหอผู้ป่วยให้กับนักศึกษา จะต้องนำปรัชญาและจุดมุ่งหมายของหลักสูตรมาพิจารณาให้เหมาะสมว่า ประสบการณ์ชนิดใดที่ช่วยเสริมสร้างสมรรถภาพตามที่ต้องการ
2. ต้องศึกษาและเตรียมตนเองให้เป็นผู้ที่มีความพร้อมทั้งในด้านเนื้อหาวิชาความรู้ และทักษะในการปฏิบัติการพยาบาล
3. ต้องรู้จักนักศึกษาในความรับผิดชอบเป็นอย่างดี มีการศึกษาถึงความพร้อม ความสนใจ และความสามารถในการปฏิบัติงานของนักศึกษาแต่ละคน
4. ต้องทราบถึงปัญหาและความต้องการของผู้ป่วยแต่ละคน เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนบนหอผู้ป่วย โดยวิธีแก้ปัญหาและสนองความต้องการของผู้ป่วยทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ในขอบเขตที่พยาบาลพึงปฏิบัติได้
5. ต้องเข้าใจในหน้าที่รับผิดชอบและการปฏิบัติงานของพยาบาลตามขอบเขตแห่งวิชาชีพ และยึดถือขอบเขตของวิชาชีพเป็นบรรทัดฐานในการกำหนดหัวข้อและประสบการณ์ที่จะให้แก่ นักศึกษาพยาบาล
6. ต้องสำรวจอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ และสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ในหอผู้ป่วย
7. สำรวจและติดตามผลการวิจัยทางการพยาบาลเพื่อที่จะได้ เข้าใจปัญหาและอาจนำผลการวิจัยมาเป็นข้อคิดในการจัดประสบการณ์ในหอผู้ป่วยให้เหมาะสมกับสภาพปัญหาปัจจุบัน
8. ใช้จิตวิทยาการเรียนรู้ในการจัดประสบการณ์ให้กับนักศึกษานบนหอผู้ป่วยที่สำคัญคือการสร้างแรงจูงใจให้กับผู้เรียน ซึ่งอาจทำได้หลายวิธี เช่น ให้นักศึกษามีส่วนร่วมในการกำหนดจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอน มีการอภิปรายร่วมกัน นิเทศการปฏิบัติงานของนักศึกษาอย่างใกล้ชิด จัดสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ให้เหมาะสม เช่น อุปกรณ์เครื่องใช้มีการมอบหมายงานให้เหมาะสมกับความสามารถของนักศึกษา และนักศึกษามีโอกาสประเมินผลการปฏิบัติงานของตนเอง ตลอดจนแจ้งผลการปฏิบัติงานให้นักศึกษาทราบ

ในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้บนหอผู้ป่วยให้กับนักศึกษาพยาบาล นอกจากจะต้องพิจารณาถึงข้อมูลเบื้องต้นดังกล่าวแล้ว ยังต้องมีการดำเนินงานเป็นขั้นตอน เพื่อให้นักศึกษาได้รับ

ประสบการณ์อย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน ซึ่ง สมคิด รักษาสิทธิ์ และประนอม โอทกานนท์ (2521) ได้เสนอขั้นตอนในการจัดประสบการณ์ไว้ดังนี้

1. สํารวจและศึกษานักศึกษาเป็นรายบุคคล เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงความต้องการ ปัญหา ทศนคติ ตลอดจนความสามารถทางวิชาการของนักศึกษาแต่ละคน
2. ศึกษาสถานแวดล้อมและลักษณะของหอผู้ป่วยที่จะใช้ปฏิบัติงาน รวมทั้งปัญหาและความต้องการของผู้ป่วยแต่ละรายด้วย
3. ทำการคัดเลือกผู้ป่วยและมอบหมายงานให้เหมาะสมกับความสามารถของนักศึกษาแต่ละคน และให้สนองความต้องการของผู้ป่วยด้วย
4. หาโอกาสพบปะนักศึกษาเป็นรายบุคคล ให้คำแนะนำนักศึกษาในเรื่องการศึกษา ค้นคว้า การเตรียมตัว และทำแผนปฏิบัติการพยาบาล
5. จัดเตรียมแผนการนิเทศ
6. จัดเตรียมแผนการสอน
7. สํารวจตักผู้ป่วยในวันปฏิบัติงานของนักศึกษา เพื่อดูความพร้อมเรียบร้อย
8. นิเทศการปฏิบัติงานของนักศึกษา
9. ทำการสอนบนหอผู้ป่วยอย่างเป็นทางการ
10. ทำการประเมินผล

การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้นั้น พวงรัตน์ บุญญารักษ์ (2525) และจินตนา ยูนิพันธ์ (2527) กล่าวว่า การสอนพยาบาลในคลินิก จะเป็นการสร้างประสบการณ์ การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับ สมคิด รักษาสิทธิ์ และประนอม โอทกานนท์ (2525) ที่กล่าวว่า การสอนในตักผู้ป่วย เป็นกิจกรรมหนึ่งที่ช่วยส่งเสริมและขยายขอบข่ายการเรียนรู้ ตลอดจนประสบการณ์ในขอบข่ายที่ต้องการ

วิธีการสอนพยาบาลในคลินิกมีหลายชนิด ขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้สอน ในการที่จะเลือก และนำไปใช้ ด้วยเหตุผลคือ เหมาะสมกับสถานการณ์ สนองจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอน โดยเฉพาะคือพฤติกรรมของผู้เรียนที่มุ่งหวังให้มีการเปลี่ยนแปลง เลือกตามหลักของการเรียนรู้ตามความสามารถของผู้เรียน แต่บางวิธีไม่นิยมใช้ในการเรียนการสอนระดับปริญญาตรี เช่น การ

สัมมนา การวิเคราะห์กรณีศึกษา และวิธีการสอนทางห้องทดลองก็นิยมใช้กับการพยาบาลมิติจิตสังคม (สมคิด รักษาสัตย์ และ ประนอม โอทกานนท์, 2528; พวงรัตน์ บุญญานุรักษ์ 2525)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอกล่าวถึงรายละเอียดการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ดังนี้ คือ

การสาธิต (Demonstration)

การสาธิตคือการแสดงให้เห็นตัวอย่าง โดยมีการเตรียมการแสดงอย่างมีขั้นตอนมีหลักการตามกระบวนการที่ถูกต้อง เพื่อมุ่งให้ผู้เรียนสามารถปฏิบัติได้และเกิดทักษะในเรื่องนั้น ๆ (สมคิด รักษาสัตย์ และ ประนอม โอทกานนท์, 2526) การสาธิตมักใช้มากในโอกาสการสอน การใช้เครื่องมือ สอนเทคนิคการติดต่อสื่อสาร สร้างสัมพันธภาพกับผู้ป่วย แสดงการให้ความรู้ทางสุขภาพอนามัยแก่ผู้ป่วยและครอบครัว สอนวิธีการปฏิบัติการพยาบาลด้วยมุ่งหวังที่จะให้ประสบการณ์ตรงอย่างมีจุดมุ่งหมายแก่ผู้เรียน ดังนั้นวิธีการสาธิตจึงเป็นวิธีการสอนที่เลือกใช้กับการพยาบาลที่เกี่ยวข้องกับการพยาบาลโดยตรง

การสาธิต แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้คือ

1. การเตรียมก่อนการสาธิต ในขั้นตอนนี้ผู้สาธิตต้องศึกษาเรื่องที่จะทำการสาธิต ทั้งด้านเนื้อหา วิธีการ และเหตุผลให้เข้าใจทุกขั้นตอน มีการกำหนดเวลาสำหรับการสาธิตให้เหมาะสม โดยเน้นช่วงเวลาที่สอนได้อย่างต่อเนื่อง การเลือกสถานที่สาธิตต้องสามารถให้ผู้เรียนสังเกตการสาธิตในทั่วถึง สะดวกกับผู้สาธิต เครื่องมือเครื่องใช้ต้องเพียงพอและเหมาะสม
2. ระหว่างการผลิต ควรเริ่มสาธิตให้ตรงเวลา การแสดงการสาธิตต้องทำเป็นลำดับขั้นตอนอย่างถูกต้อง ถูกเทคนิควิธี พร้อมทั้งอธิบายเหตุผลประกอบ
3. ภายหลังจากการสาธิต จะต้องมีการประเมินผลเพื่อให้แน่ใจว่าผู้เรียนได้เรียนรู้ทุกประเด็นที่ผู้สาธิตต้องการ

การศึกษาผู้ป่วยรายกลุ่ม (Nursing clinics)

การศึกษาผู้ป่วยเป็นรายกลุ่มนี้ เป็นการประชุมปรึกษาการพยาบาลผู้ป่วยเฉพาะรายที่กลุ่มผู้เรียนสนใจ และเลือกมาศึกษา โดยมุ่งจุดมุ่งหมายคือเน้นในเรื่องการปรับปรุงวิธีการและคุณภาพของการพยาบาลเป็นสำคัญ โดยผู้สอนจะต้องเตรียมการดังนี้คือ กำหนดจุดมุ่งหมายของการสอนว่าต้องการให้เกิดการเรียนรู้เรื่องใด เลือกผู้ป่วยที่อยู่ในความดูแลของนักศึกษา เพื่อนำมาเป็นจุดศูนย์กลางของการสอน และเตรียมบริเวหรือสถานที่ประชุมปรึกษาให้เหมาะสม ในขั้นตอนของการสอน ผู้สอนจะอธิบายเกี่ยวกับข้อมูลของผู้ป่วย ตลอดจนถึงปัญหาและการพยาบาลที่ผู้ป่วยได้รับ โดยใช้ผู้ป่วยมาเป็นศูนย์กลางของการสอน เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสภาพความเป็นจริง หลังจากนั้นผู้เรียนและผู้สอนร่วมกันอภิปราย และสรุปเรื่องที่เรียนมา

การประชุมกลุ่มการพยาบาล (Nursing care conference)

พวงรัตน์ บุญญารักษ์ (2524) กล่าวว่า การประชุมกลุ่มพยาบาล เป็นการจัด ประสพการณ์การเรียนรู้ทางการพยาบาลที่สำคัญยิ่งสำหรับนักศึกษาพยาบาล

Nursing care conference หมายถึงเป็นการประชุมปรึกษาที่ใช้เทคนิคการแก้ปัญหา และกระบวนการกลุ่ม เพื่อเสาะหาแนวทางปฏิบัติที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหาทางการพยาบาลที่ให้แก่ผู้ป่วย โดยอาศัยประสพการณ์ ความคิดเห็นและความรู้ของสมาชิกในกลุ่ม (พวงรัตน์ บุญญารักษ์ 2525: 106)

จุดมุ่งหมายของการประชุมกลุ่มการพยาบาล

1. เรียนรู้ปัญหาและความต้องการ ตลอดจนศึกษาที่มาของปัญหาผู้ป่วยเฉพาะราย
2. ศึกษาวิธีแก้ปัญหา วิธีปฏิบัติที่เหมาะสมกับผู้ป่วย
3. สามารถกำหนดแผนการพยาบาลและวิธีปฏิบัติที่มีเหตุผล
4. เรียนรู้วิธีที่จะประเมินผลการปฏิบัติการพยาบาลที่ให้แก่ผู้ป่วย (สมคิด รักษาสัตย์ ประνομ โอทกานนท์, 2525)

การเตรียมการเพื่อดำเนินการประชุมปรึกษา

การกำหนดรายละเอียด ตลอดจนขั้นตอนของการประชุมปรึกษา เป็นสิ่งสำคัญต่อความสำเร็จของการประชุมนั้น ๆ โดยการวางแผนก่อนการปฏิบัติการประชุมคือ

1. เวลา เลือกเวลาให้เหมาะสม ที่สำคัญคือไม่ขัดต่อการดำเนินการดูแลรักษาในหอผู้ป่วย และกำหนดเวลาไว้ล่วงหน้า
2. เรื่อง ปัญหา หรือรายผู้ป่วย ที่ต้องการนำมาอภิปรายในการประชุมต้องประกาศให้ผู้เข้าร่วมประชุมทราบ รวมทั้ง วัน เวลา สถานที่ และผู้ทำการประชุมครั้งนั้น ๆ ด้วย
3. สถานที่ ควรจัดขึ้นในห้องประชุมหอผู้ป่วยนั้น
4. บุคคลที่เกี่ยวข้อง หมายถึงผู้ที่ร่วมการประชุม ควรกำหนดบุคคลที่เข้าร่วมประชุม และจำนวนผู้เข้าร่วมการประชุมไม่ควรมากเกินไป เพื่อสามารถออกความคิดเห็นได้ทั่วถึง
5. สื่อการสอน ควรเตรียมให้พร้อม เช่น รูปภาพ สไลด์

ขั้นตอนการดำเนินการประชุมกลุ่มพยาบาล

1. ผู้ที่รับผิดชอบผู้ป่วยรายที่นำมาศึกษา เป็นผู้รายงาน และให้ข้อมูลด้านต่าง ๆ ของผู้ป่วยให้สมาชิกทราบ โดยเริ่มจากประวัติส่วนตัว ประวัติการเจ็บป่วย แผนการรักษา การพยาบาล ที่ผู้ป่วยได้รับ ปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่อาจมี
2. สมาชิกในกลุ่มอภิปราย และแสดงความคิดเห็น เกี่ยวกับปัญหา ความต้องการที่มาของปัญหา วิธีแก้ปัญหา การเลือกวิธีปฏิบัติโดยอิงวิชาการเป็นหลัก และการประเมินผล ซึ่งก็คือการใช้กระบวนการพยาบาลนั่นเอง โดยผู้สอนเป็นผู้ชี้แนะ สิ่งที่น่าสนใจ และควรรู้เพิ่มเติม เช่น ตั้งปัญหาให้สมาชิกในกลุ่มได้ใช้ความคิด แนะนำเอกสาร ตำรา หรือผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ให้ผู้เรียนไปค้นคว้าเพิ่มเติม
3. หลังจากผู้เรียนได้เรียนรู้ เนื้อหาสาระ ตามจุดมุ่งหมายที่ผู้สอนกำหนดไว้แล้ว ผู้สอนควรเป็นผู้สรุป ประเด็นสำคัญจาก Nursing care conference อีกครั้งหนึ่ง

การศึกษาผู้ป่วยเฉพาะราย (Nursing care study)

เป็นการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ เฉพาะรายบุคคล โดยผู้เรียนจะได้รับมอบหมายให้ทำการศึกษานักผู้ป่วยเฉพาะราย เขียนเป็นรายงานเกี่ยวกับการศึกษานักผู้ป่วย ให้กลุ่มผู้เรียนรู้ด้วยกันทราบ โดยผู้สอนอาจจะต้องให้ความช่วยเหลือในเรื่องการลำดับเนื้อเรื่องการจัดเนื้อหาและรายละเอียดต่าง ๆ ที่ควรให้ผู้เรียนอื่น ๆ ได้เรียนรู้ แนะนำแหล่งความรู้ที่จะค้นคว้าเพิ่มเติม โดยทั่วไปรายงานการศึกษานักผู้ป่วยเฉพาะรายนี้ อาจประกอบไปด้วย ข้อมูล ในเรื่องราวต่าง ๆ เช่น ประวัติ แผนการพยาบาล วิธีการปฏิบัติ วิธีประเมินผล การสอน การแนะนำ

บทบาทของหัวหน้าหอผู้ป่วยเกี่ยวกับประสบการณ์การเรียนรู้

ในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ภาคปฏิบัติสำหรับนักศึกษาพยาบาลนั้น จารูวรรณ เสวกรวรรณ (2522) กล่าวว่า พยาบาลฝ่ายบริการพยาบาลทุกคนมีบทบาทหน้าที่ในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับนักศึกษา โดยการปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดี มีความรู้ความสามารถในการสอน ให้คำแนะนำ แนะนำแนวทาง และช่วยเหลือขณะที่นักศึกษาขึ้นฝึกปฏิบัติงาน ได้อย่างถูกต้อง โดยเฉพาะหัวหน้าหอผู้ป่วย ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินงานในหอผู้ป่วย จึงเป็นบุคคลสำคัญในการจัดการศึกษาพยาบาล ซึ่ง พวงรัตน์ บุญญารักษ์ (2525) ได้ชี้ให้เห็นบทบาทของหัวหน้าหอผู้ป่วยว่า ต้องคงไว้ซึ่งสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง มอบหมายงานให้นักศึกษา และหาโอกาสเพิ่มพูนประสบการณ์ต่าง ๆ ให้กับนักศึกษาพยาบาล นอกจากนี้ หัวหน้าหอผู้ป่วยต้องให้ความร่วมมือกับฝ่ายการพยาบาลโดย 1. รวบรวมแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้นักศึกษา 2. วางแผนร่วมกันเพื่อช่วยเหลือให้นักศึกษาสามารถปรับตัวได้ 3. ร่วมวางแผนหลักสูตรโดยช่วยกันกำหนดรูปแบบโปรแกรมการศึกษาในอนาคตตามที่สังคมต้องการ (Werner, 1980) นอกจากนี้ หัวหน้าหอผู้ป่วยซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ และทักษะในการปฏิบัติการพยาบาลสามารถเป็นครูและเป็นแบบอย่างที่ดีแล้ว ยังเป็นผู้จัดสิ่งแวดล้อมในหอผู้ป่วย เพื่อให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักศึกษา โดยจัดสภาพแวดล้อมในหอผู้ป่วยดังนี้ 1. จัดสภาพภายในหอผู้ป่วยอย่างมีระบบ และระเบียบ รวมทั้งมีเครื่องใช้ที่เหมาะสมที่จะให้นักศึกษาใช้อย่างเพียงพอ มีรูปแบบการบริหารหอผู้ป่วยที่เป็นตัวอย่างที่ดีแก่นักศึกษาได้ (Ward Model) 2. มีพยาบาลประจำการที่มีคุณสมบัติส่วนตัว เป็นตัวอย่างในฐานะผู้ปฏิบัติวิชาชีพได้ และเข้าใจบทบาทของตนต่อการศึกษานักศึกษา (Role model of

nursing staff) 3. จัดดำเนินการพยาบาลในหอผู้ป่วยทุกหอผู้ป่วยด้วยระบบเดียวกัน เช่น ระบบการจำหน่าย การวางแผนการพยาบาล ระเบียบการเขียนรายงาน (Standard of nursing care) (วิเชียร ทวีลาภ, 2523) และสุธีรา อายุวัฒน์ (2533) กล่าวว่า หัวหน้าหอผู้ป่วยสามารถจัดสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมเพื่อการเรียนรู้ได้โดยจัดให้มีเอกสาร ตำราที่จำเป็น รวมทั้งห้องสมุด ห้องประชุมปรึกษา และมุมวิชาการต่าง ๆ นอกจากนี้ กระทรวงสาธารณสุข (2530) ได้กำหนดบทบาทของหัวหน้าหอผู้ป่วยไว้ดังนี้ 1. ศึกษาหลักสูตรการศึกษาภาคปฏิบัติและวัตถุประสงค์ของสถาบันการศึกษาที่ส่งนักศึกษามาฝึกปฏิบัติอย่างละเอียดรอบคอบ 2. กำหนดอาจารย์นิเทศการศึกษาภาคปฏิบัติและผู้ประสานงานขณะฝึกปฏิบัติ 3. จัดเตรียมเอกสาร สถานที่เพื่อรับการฝึกปฏิบัติ 4. ร่วมนิเทศและจัดประสบการณ์การเรียนรู้ภาคปฏิบัติ 5. ประเมินผลการศึกษาภาคปฏิบัติ

สรุปได้ว่า หัวหน้าหอผู้ป่วยเป็นบุคคลสำคัญในการจัดระบบการปฏิบัติงาน และสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักศึกษายาบาล เพื่อสามารถให้บริการที่มีคุณภาพ และใช้เป็นแหล่งฝึกปฏิบัติในการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพสูงสุด มีการร่วมมือและประสานงานกันระหว่างฝ่ายการศึกษาพยาบาลและฝ่ายบริการพยาบาล มีการวางแผนร่วมกันในการดำเนินงาน การเตรียมบุคลากรทางการพยาบาล รับผิดชอบต่อการศึกษาภาคปฏิบัติของนักศึกษายาบาล จัดเตรียมเครื่องมือเครื่องใช้ให้อยู่ในสภาพที่ดีและเพียงพอกับผู้เรียน มีเอกสารตำราที่ทันสมัย มีสถานที่สำหรับการเรียนการสอนและการประชุมปรึกษา และมีสภาพทางกายภาพที่เอื้อต่อการเรียนรู้ รวมทั้งร่วมประเมินผลการศึกษาภาคปฏิบัติสำหรับนักศึกษาด้วย

ในการทำงานทุกประเภทและในทุกที่จะต้องมีเป้าหมาย การจะบรรลุเป้าหมายได้จะต้องมีการวางแผนงาน การจัดระบบงาน การกระตุ้นขวัญผู้ปฏิบัติและการควบคุมติดตามผลการปฏิบัติงาน กิจกรรมหลักดังกล่าวนี้ คือการบริหารงานนั่นเอง ในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ภาคปฏิบัติสำหรับนักศึกษาก็เช่นกัน มีเป้าหมายในการผลิตพยาบาลที่มีคุณภาพ คือมีความรู้ในด้านการพยาบาล ตลอดจนมีคุณธรรม และจริยธรรมของวิชาชีพ เพื่อให้บริการพยาบาลที่มีคุณภาพแก่ประชาชนต่อไป ดังนั้นหัวหน้าหอผู้ป่วยควรจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับหลักและกระบวนการบริหารงาน

การบริหารงานเกี่ยวกับประสบการณ์การเรียนรู้

ผู้วิจัยขอเสนอเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงาน ในหัวข้อตามลำดับต่อไปนี้ ความหมายของการบริหาร และกระบวนการบริการ

ก. ความหมายของการบริหาร

ในการบริหารงาน ปัจจุบันมีคำศัพท์ที่ใช้อยู่ 2 คำ คือ การบริหาร (Administration) และการจัดการ (Management) การบริหาร (Administration) มักนิยมใช้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับนโยบาย (Policy) และใช้ในการบริหารราชการ ส่วนการจัดการ (Management) มักใช้ในระบับการนำนโยบายไปปฏิบัติ (Implementation) เป็นส่วนใหญ่ และใช้ในการบริหารธุรกิจ แต่อย่างไรก็ดี คำสองคำนี้มีความหมายใกล้เคียงกัน ใช้แทนกันได้และมีความหมายในการบริหารงานเช่นเดียวกัน (Stevens, 1975; สลักพันธ์ มีชูทรัพย์ 2530)

นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของคำว่า การบริหาร ไว้ดังนี้

สมพงษ์ เกษมสิน (2527) ให้ความหมายของการบริหารว่า หมายถึง การใช้ศาสตร์ และศิลป์ นำเอาทรัพยากรการบริหาร (Administration resource) มาประกอบตามกระบวนการบริหาร (Process of administration) ให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับเทอร์รี่ (Terry Georger, 1972) ได้ให้ความหมายของการบริหารว่า หมายถึงกระบวนการอันมีลักษณะเฉพาะ ประกอบด้วยการวางแผน การจัดระบบ การกระตุ้นชักจูง และการควบคุมผลการปฏิบัติ ที่มีกระบวนการปฏิบัติเพื่อกำหนดขึ้น ซึ่งวัตถุประสงค์และบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยการใช้ทรัพยากรบุคคล และทรัพยากรอื่น

ดังนั้นสรุปได้ว่าการบริหารงาน เป็นการที่ผู้บริหารใช้ทรัพยากรการบริหารมาประกอบตามกระบวนการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการ

ข. กระบวนการบริหารงาน

กระบวนการบริหารงานนับเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการบริหารงานที่สามารถทำให้งานสำเร็จได้ สตีเวน (Steven, 1978) โรฮาร์ท (Rineheart, 1969) และกุลยา

ตันตียลาชีวะ (2525) กล่าวว่ากระบวนการบริหารประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การวางแผน (Planning) ขั้นตอนที่ 2 การจัดระบบงาน (Organizing) ขั้นตอนที่ 3 การอำนวยการ (Directing) และขั้นตอนที่ 4 การควบคุม (Controlling) ซึ่งแต่ละขั้นตอนมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวางแผน (Planning) การวางแผนนับเป็นกระบวนการขั้นแรกของการบริหารงาน ซึ่งมีความสำคัญและเป็นหัวใจในการทำงาน เนื่องจากการวางแผนเป็นการตัดสินใจว่าจะทำอะไร ทำอะไร โดยมีการกำหนดวัตถุประสงค์และเลือกวิธีปฏิบัติที่สอดคล้องกับลักษณะขององค์การ (Clark and Shea, 1979) ทำให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพได้ ดังนั้น ผู้วิจัยขอกล่าวถึงการวางแผนในเรื่องความหมาย หลักของการวางแผน และกระบวนการวางแผน

ความหมายของการวางแผน

คำว่า การวางแผนมีนักวิชาการหลายท่านให้ความหมายที่สอดคล้องกันหลายท่าน เช่น คาส และโรเซนสไวค (Kast and Rosenzweig, 1981) ให้ความหมายว่า การวางแผนคือกระบวนการของการพิจารณาตัดสินใจล่วงหน้าว่าจะทำอะไร อย่างไร มีการเลือกวัตถุประสงค์ นโยบาย โครงการ และวิธีการปฏิบัติ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์นั้น ธงชัย สันติวงษ์ (2531) กล่าวว่า การวางแผน คือ การกำหนดวิธีการกระทำ เป็นการเตรียมการอย่างเป็นระบบ แผนงานที่กำหนดขึ้นจะช่วยให้ผู้ทำงานสามารถทราบถึงหนทางปฏิบัติที่ดีที่สุด และทราบถึงลำดับขั้นตอนการปฏิบัติ และสุลักษณ์ มิชุกรพันธ์ (2530) ได้สรุปถึงความหมายของการวางแผนไว้ 5 ประการ คือ ประการแรก เป็นการให้ความรู้ประสบการณ์ในการวินิจฉัยเหตุการณ์ในอนาคต เพื่อการจัดดำเนินการให้เป็นไปอย่างเรียบร้อย มีประสิทธิภาพ ประการที่ 2 เป็นการหาวิธีการแก้ไขปัญหาที่มีอย่างมีระบบระเบียบ ประการที่ 3 เป็นการจัดสรรปัจจัยการบริหารที่มีอยู่ได้แก่ คน เงิน และวัสดุ อุปกรณ์ ให้เกิดประโยชน์ ในการปฏิบัติงานมากที่สุด ประการที่ 4 เป็นการจัดวางระเบียบการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องเป็นขั้นตอน และมีเหตุผล ประการที่ 5 เป็นการหาหนทางเลือกที่ดีที่สุดในการปฏิบัติงาน

ดังนั้น การวางแผน คือ การเตรียมการอย่างมีระบบไว้ล่วงหน้า โดยกำหนดสิ่งต่าง ๆ สำหรับปฏิบัติว่าจะทำอะไร อย่างไร มีการกำหนดวัตถุประสงค์ นโยบาย และวิธีการปฏิบัติ

หลักของการวางแผน

เพื่อให้การวางแผนมีประสิทธิภาพ และเป็นผลดีต่อการปฏิบัติงานควรจะได้ทราบถึงหลักและข้อควรคำนึงของการวางแผน ดังนี้คือ (สมพงษ์ เกษมสิน, 2519)

1. การวางแผนควรจะเริ่มปฏิบัติขณะที่ได้เริ่มดำเนินการเป็นอันดับแรก และขณะปฏิบัติงานอาจมีการวางแผนเป็นระยะ
2. การกำหนดวัตถุประสงค์ เพื่อจะได้ทราบแนวทางในการปฏิบัติงาน โดยคำนึงถึงนโยบายของหน่วยงานในการกำหนดวัตถุประสงค์
3. ควรคำนึงถึงความเพียงพอและเหมาะสมของ คน เงิน วัสดุ อุปกรณ์ สถานที่ เวลา
4. คำนึงถึงวิธีการสำหรับปฏิบัติ เพื่อนำมาใช้ดำเนินการตามแผนให้ไปสู่ความสำเร็จ
5. วิธีการตรวจสอบ และควบคุมงานให้เป็นไปตามแผน
6. รูปแบบของแผน ควรจะใช้แผนในลักษณะใด ระยะสั้น ระยะยาว ระยะปานกลาง หรือเป็นแผนพิเศษ
7. ข้อจำกัดที่อาจจะเป็นอุปสรรคต่อการบริหารงานตามแผน เช่น การได้รับความร่วมมือ สภานสังคม ประเพณี วัฒนธรรม จะเป็นอุปสรรคเพียงใด
8. ผู้รับผิดชอบในการวางแผนเป็นหน่วยงานใด และหน่วยงานใดเป็นหน่วยงานปฏิบัติ

กระบวนการวางแผน

ในการวางแผนจะต้องกระทำเป็นขั้นตอนซึ่งสรุปได้ดังนี้คือ

1. วิเคราะห์ปัญหาและความต้องการที่เกี่ยวข้องกับงานที่ต้องการวางแผน เพื่อวางแผนแก้ไขให้ถูกต้อง ตามวัตถุประสงค์ต่อไป

รวบรวมข้อมูลต่าง ๆ โดยอาจใช้การสังเกต การสัมภาษณ์ แบบสอบถาม ตลอดจนการวิเคราะห์ทรัพยากรต่าง ๆ ที่มี เพื่อใช้กำหนดวัตถุประสงค์

3. การกำหนดวัตถุประสงค์ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ วัตถุประสงค์ควรมีความเฉพาะเจาะจง สามารถวัดได้ มีการตั้งเกณฑ์ในการวัด และประเมินผลขั้นสุดท้ายไว้ด้วย

4. กำหนดทางเลือกและเลือกวิธีการปฏิบัติ โดยพิจารณาคุณค่า ทางเลือกแต่ละทางเลือก โดยพิจารณาคาดการณ์ว่า ถ้าปฏิบัติตามทางเลือกนั้น ๆ จะมีผลดี หรือผลเสียอย่างไร ตลอดจนความเป็นไปได้ของทางเลือกและประสิทธิภาพของการดำเนินงานด้วย

5. กำหนดกิจกรรมหรือวิธีการดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการ

6. ปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ โดยผู้บริหารต้องมอบหมายให้ผู้รับผิดชอบปฏิบัติ จัดสรรทรัพยากรที่จำเป็น ดูแลเอื้ออำนวยประโยชน์ และความคุ้มค่าให้เป็นไปตามแผนนั้น

7. ประเมินผลเพื่อปรับปรุงแผนต่อไป

กระบวนการวางแผนงานเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารงาน เป็นส่วนที่มีความจำเป็นต้องมีทุกขั้นตอนของการบริหารในการวางแผนเกี่ยวกับประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับนักศึกษา จะต้องยึดหลักของการจัดประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับนักศึกษาเป็นหลัก โดยวางแผนเกี่ยวกับเป้าหมายของการฝึกปฏิบัติ บุคลากรที่เกี่ยวข้อง วัสดุอุปกรณ์ เอกสาร ตำรา และสถานที่ต่าง ๆ เพื่อให้การจัดประสบการณ์การฝึกปฏิบัติงานแก่นักศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ขั้นตอนที่ 2 การจัดระบบงาน ผู้วิจัยขอกล่าวถึง รายละเอียดในเรื่องต่อไปนี้ คือ ความหมายของการจัดระบบงาน หลักของการจัดระบบงาน และกระบวนการจัดระบบงาน

ความหมายของการจัดระบบงาน

การจัดระบบงาน หมายถึง การจัดระเบียบในการปฏิบัติงาน โดยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกันมารวมกัน เพื่อให้เกิดอำนาจในการบริหาร และเป็นศูนย์อำนวยความสะดวกให้งานทั้งหมดดำเนินไปตามเป้าหมายที่วางไว้ (อัครมรัตน์ สงวนศิริธรรม, 2529) ซึ่งสอดคล้องกับ ธงชัย สันติวงษ์ (2528) ซึ่งกล่าวว่า การจัดระบบงาน คือหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการจัดระเบียบ เพื่อให้สิ่งของและบุคคลที่เข้ามาอยู่ในองค์การ สามารถทำงานเกี่ยวกับสัมพันธ์กันอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น สรุปได้ว่า การจัดระบบงานเป็นการจัดระเบียบกิจกรรมต่าง ๆ กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบ โดยวางโครงสร้าง ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลทั้งระบบ เพื่อให้องค์การดำเนินตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

หลักของการจัดระบบงาน

การจัดระบบงานที่ดีส่วนหนึ่งที่จะทำให้งานประสบผลสำเร็จ ดังนั้น ผู้บริหารควรมีความรู้เกี่ยวกับการจัดระบบงาน ฮิค (Hick, 1967) ได้ให้แนวคิดในการจัดระบบงาน 3 ประการ คือ 1. กำหนดกิจกรรมเฉพาะอย่างที่เป็นไปโดยทำให้สำเร็จตามเป้าหมายได้ 2. จัดกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ ให้เป็นระบบหรือโครงสร้าง 3. มอบหมายกิจกรรมต่าง ๆ ให้แก่ตำแหน่งงานต่าง ๆ แก่บุคคลที่กำหนดไว้ และอดัมส์ตัน สจวนศิริธรรม (2529) ได้เสนอหลักทั่วไปของการจัดระบบงาน 6 ประการคือ 1. การกำหนดนโยบายอย่างชัดเจน และผู้ปฏิบัติงานทราบทั่วไป 2. มีศูนย์กลางอำนวยความสะดวกในการบริหารงาน ให้เป็นไปตามนโยบาย 3. มีการจัดหน่วยงานอย่างเหมาะสมและระบุหน้าที่การงานอย่างชัดเจน 4. จัดระบบงานอย่างเหมาะสม สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และลักษณะงาน 5. มีการอำนวยความสะดวก 6. จัดให้ห้องค์การสามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป

กระบวนการของการจัดระบบงาน

กระบวนการจัดระบบงาน แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน คือ

1. การวิเคราะห์ระบบของหน่วยงาน คือ การที่ผู้บริหารพิจารณาว่ามีกิจกรรมหรืองานอะไรที่ต้องทำ งานอะไรที่ต้องทำก่อน และงานต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กันอย่างไร งานนั้นใครเป็นผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจ และบุคลากรแต่ละคนมีส่วนรับผิดชอบในการดำเนินการปฏิบัติงานนั้นอย่างไร ต้องทำงานร่วมกับใคร และสายการบังคับบัญชาเป็นอย่างไร

2. กำหนดรูปแบบขององค์การ โดยการจัดกลุ่มหรือจำแนกประเภทงานตามลักษณะงาน หรือเวลาในการปฏิบัติงาน แล้วจึงจัดแบ่งงานของแต่ละกลุ่มตามประเภทของงาน หลังจากนั้นมอบหมายงานและอำนาจหน้าที่ ระบุขอบเขตของงานที่กำหนดให้ โดยมีภาระบุชื่อตำแหน่ง พร้อมทั้งการพรรณางานนั้น ๆ เอาไว้ และในการกำหนดรูปแบบขององค์การจะต้องวางความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม ทำให้ทราบสายการบังคับบัญชา เพื่อช่วยให้การประสานงานดีขึ้น

ในการจัดระบบงานเกี่ยวกับประสบการณ์การเรียนรู้ภาคปฏิบัติสำหรับนักศึกษาพยาบาลนั้น หัวหน้าหอผู้ป่วยควรยึดหลักการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ในทุกขั้นตอนตามแผนงานที่กำหนดไว้ ซึ่งได้แก่การกำหนดบทบาทของบุคลากร การมอบหมายงาน การวางระเบียบเกี่ยวกับวัสดุ อุปกรณ์ เอกสาร ตำรา และสถานที่

ขั้นตอนที่ 3 การอำนวยการ ผู้วิจัยขอกล่าวถึงความหมายของการอำนวยการ และองค์ประกอบของการอำนวยการ

การอำนวยการ หมายถึง การตรวจตรา ซึ่งเเนะการทำงานให้แก่ผู้ร่วมงาน หรือ ผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อให้การดำเนินงานขององค์การหรือหน่วยงานบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำ การวินิจฉัยสั่งการ การสั่งงาน การควบคุมการปฏิบัติงาน การนิเทศและการติดตามงาน ทั้งนี้ต้องอาศัยหลักมนุษยสัมพันธ์ และการจูงใจเป็นเครื่องมือในการ อำนวยการด้วย (อุดมรัตน์ สงวนศิริธรรม, 2529) ซึ่งสอดคล้องกับ ดวงวดี สังขโลบล (2527) ที่กล่าวว่า การอำนวยการคือการชี้เเนะ การสั่งงาน ตลอดจนการจูงใจผู้ใต้บังคับบัญชา ให้ปฏิบัติงาน เพื่อให้สามารถดำเนินการให้บริการพยาบาลตามวัตถุประสงค์ขององค์การ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้น การอำนวยการเกี่ยวกับประสบการณ์การเรียนรู้ภาคปฏิบัติสำหรับนักศึกษาพยาบาล จึงต้องมีการประสานงาน การจูงใจ และการนิเทศงาน

การจูงใจ ในการอำนวยการเพื่อให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมายนั้น การจูงใจ บุคลากรเป็นสิ่งสำคัญ เพราะการจูงใจที่ดีจะทำให้บุคลากรมีขวัญและกำลังใจในการทำงานอย่างเต็มที่ มีความจงรักภักดีต่อองค์การ และเต็มใจที่จะร่วมทำงานกับผู้อื่น ในการจูงใจบุคลากรนั้น เพื่อให้เกิดความพอใจ และมีกำลังใจในการทำงาน ผู้บริหารควรมีความรู้เกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างบุคคล จึงจะสามารถวิเคราะห์ความต้องการหรือแรงจูงใจ ในการทำงานของบุคลากรได้อย่างถูกต้อง เพื่อจะได้ตอบสนองความต้องการนั้น ซึ่งจะทำให้บุคลากรพอใจ และมีขวัญในการทำงานดี

การประสานงาน เป็นการจัดระเบียบการทำงานที่มีความเกี่ยวเนื่อง เพื่อให้ งานและเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่าง ๆ ร่วมปฏิบัติงานเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวไม่ซ้ำซ้อนกัน การประสานงานจะ ช่วยให้การทำงานเป็นไปด้วยความราบรื่น สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหน่วยงานอย่างมีประสิทธิภาพ การประสานงานที่ดีจะเกิดขึ้นได้นั้น ต้องอาศัยปัจจัยที่สำคัญคือ 1. การทำงานต้องมีแผนงานที่มีวัตถุประสงค์และเป้าหมายแน่นอน 2. บุคคลที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติงานต้องมีความรู้สึก และเจตคติต่องานที่ต่างกันและพร้อมจะช่วยซึ่งกันและกัน 3. มีการติดต่อสื่อสารที่ดี 4. มีการ

ประชุมพบปะหารือกันอยู่เสมอ 5. ผู้บริหารหรือหัวหน้างานต้องเป็นผู้ที่เห็นคุณค่าของการประสานงาน และเป็นผู้มองกาลไกล ดังนั้น หัวหน้าหรือผู้ช่วยควรมีการวางแผนที่ดี มีความรู้สึก และเจตคติที่ดี ต่องาน เห็นคุณค่าของการประสานงาน และมีมนุษยสัมพันธ์กับผู้อื่นดี เพื่อให้การประสานงานได้ผล ตามจุดมุ่งหมาย

การนิเทศงาน การนิเทศงานเป็นการตรวจสอบมาตรฐานการปฏิบัติงาน เพื่อให้สามารถทำงานบรรลุตามวัตถุประสงค์ และนโยบายของหน่วยงาน การนิเทศเป็นการให้ความร่วมมือมิใช่เป็นการตรวจสอบควบคุมหรือจับผิด แต่เป็นกระบวนการติดตามการปฏิบัติงาน ชี้แจงแนวทางการปฏิบัติ เสนอแนะ อบรม และฝึกสอน กระตุ้นแก้ไขและส่งเสริมให้ผู้รับการนิเทศสนใจในงานที่รับผิดชอบ และเพิ่มขีดความสามารถในการปฏิบัติงานภายในขอบเขตให้ดี และมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (กระทรวงสาธารณสุข, 2533)

การนิเทศที่ดีจะช่วยให้การบริหารงานได้ถูกต้องสอดคล้องกับนโยบายและวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ช่วยในการประเมินผลงานตามแผนที่ได้ปฏิบัติไปแล้ว ช่วยส่งเสริมให้บุคลากรมีขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ และช่วยในการแก้ไขปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ดังนั้น การนิเทศงานจึงเป็นหน้าที่ที่หัวหน้าหรือผู้ช่วยจะต้องปฏิบัติ ซึ่งมี 3 ขั้นตอน คือ 1. การวางแผน การนิเทศ เช่น การกำหนดวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่ปฏิบัติ เวลาในการปฏิบัติ ผู้รับการนิเทศ วิธีการประเมิน โดยศึกษาสิ่งที่เกี่ยวข้องเพื่อประเมินสถานการณ์ที่จำเป็นต้องนิเทศ แล้วจัดลำดับความสำคัญเพื่อมากำหนดเป็นแผนการนิเทศ 2. การปฏิบัติการนิเทศ เป็นการนำแผนนิเทศมาปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ โดยนำกิจกรรมต่าง ๆ มาใช้ในการนิเทศ เช่น การตรวจเยี่ยม การประชุมปรึกษา การสอน การให้คำปรึกษา การสังเกต 3. การติดตามประเมินผลการนิเทศ จะช่วยให้ผู้นิเทศทราบว่า สิ่งที่ได้ปฏิบัติไปแล้วในการนิเทศ ประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด เพื่อนำมาตัดสินใจปรับปรุงแผนการนิเทศต่อไป การประเมินควรทำเป็นระยะ และเมื่อสิ้นสุดการดำเนินงาน (ประนอม โอทกานนท์, 2529)

ขั้นตอนที่ 4 การควบคุมงาน การควบคุมงานเป็นการกำกับให้การทำงานต่าง ๆ เป็นไปตามแผนงาน เพื่อบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ การควบคุมงานจะเป็นสิ่งที่ช่วยให้มีการปฏิบัติงานอย่างถูกต้อง การควบคุมเป็นหน้าที่สำคัญของหัวหน้าหรือผู้ช่วยที่ต้องควบคุมการปฏิบัติงานของบุคลากร

ว่าได้ปฏิบัติงานสำเร็จลุล่วงไปตามแผนที่ได้กำหนดไว้หรือไม่ ผู้วิจัยขอกล่าวถึงความหมายและกระบวนการควบคุมงาน

ได้มีนักวิชาการหลายท่านให้ความหมายของคำว่า การควบคุมงาน ไว้สอดคล้องกันคือ ฮิลและคณะ (Hill, et. al, 1979) กล่าวว่า การควบคุมงานเป็นกระบวนการติดตามตรวจสอบ และประเมินผลการปฏิบัติงานโดยการเปรียบเทียบกับแผนงานหรือมาตรฐานที่ตั้งไว้ เพื่อดำเนินการแก้ไขตามความจำเป็น และ เซอร์วิน (Sherwin, 1964) ให้ความหมายของคำว่า การควบคุมงาน ว่าเป็นการดำเนินงาน เพื่อที่จะปรับปรุงให้งานนั้นได้ระดับมาตรฐานที่กำหนดไว้

ดังนั้น สรุปได้ว่า การควบคุมงาน หมายถึง การดำเนินงานในการติดตามตรวจสอบ เพื่อที่จะปรับปรุงให้งานนั้นได้มาตรฐานที่กำหนดไว้

กระบวนการควบคุมงาน

เพื่อให้งานควบคุมเป็นไปอย่างได้ผล เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย และถูกต้องในการปฏิบัติงาน ปัญหาต่าง ๆ ไม่เกิดขึ้น วิธีการที่จะช่วยคือการจัดขั้นตอน หรือกระบวนการควบคุมอย่างเหมาะสม ลำดับขั้นตอนที่สำคัญของกระบวนการควบคุมประกอบด้วย 1. กำหนดเป้าหมายของงานให้ชัดเจน เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนปฏิบัติงานได้ถูกต้อง และจะได้ดำเนินการควบคุมการทำงานต่อไป 2. กำหนดมาตรฐานของงาน เพื่อใช้เป็นเกณฑ์ในการวัดผลงานว่าสูงหรือต่ำกว่าที่กำหนด 3. เปรียบเทียบผลการปฏิบัติงานกับเป้าหมายที่ตั้งไว้ 5. ดำเนินการแก้ไขให้ถูกต้อง เมื่อได้วิเคราะห์เปรียบเทียบหาความแตกต่างระหว่างแผนงานที่วางไว้กับผลปฏิบัติงานที่ได้จริง แล้วพิจารณาหาทางแก้ไขหรือวางแผนดำเนินงานให้ถูกต้องรัดกุม

การควบคุมงานเกี่ยวกับประสบการณ์การเรียนรู้ภาคปฏิบัติของหัวหน้าหอผู้ป่วยนั้น เป็นการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากร ประเมินตัวบุคลากร วัสดุ อุปกรณ์ เอกสาร ตำราต่าง ๆ และสถานที่ ที่เกี่ยวกับประสบการณ์การเรียนรู้ เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขต่อไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สาคร พุทธปวน (2522) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความต้องการของพยาบาลที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมวิชาการของคณะพยาบาลศาสตร์ สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย โดยศึกษาการมีส่วนร่วมในกิจกรรมวิชาการในด้านการสอนภาคทฤษฎี ด้านการสอนภาคปฏิบัติ ด้านการแต่งตำรา และด้านการวิจัย กลุ่มตัวอย่างเป็นพยาบาลวิชาชีพ จำนวน 225 คน จากโรงพยาบาลสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย 3 แห่ง ผลการวิจัยพบว่า ความต้องการของพยาบาลที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมวิชาการทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีความต้องการด้านการสอนภาคปฏิบัติมากที่สุด พยาบาลที่มีวุฒิปริญญาตรีมีความต้องการที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมวิชาการมากกว่าผู้ที่มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี ส่วนพยาบาลที่มีตำแหน่งในการปฏิบัติงาน และประสบการณ์การทำงานต่างกัน มีความต้องการที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมวิชาการไม่แตกต่างกัน

นางนาฏ จงธรรมานุรักษ์ (2525) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การเปรียบเทียบความคาดหวัง และการปฏิบัติจริงของครูพยาบาลและผู้บริหารฝ่ายการพยาบาลเกี่ยวกับความร่วมมือในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้บนหอผู้ป่วยให้กับนักศึกษาพยาบาล" กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้บริหารฝ่ายการพยาบาล 100 คน และอาจารย์พยาบาล 100 คน จากสถาบันการศึกษาและโรงพยาบาลในเขตกรุงเทพมหานคร สังกัดกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงกลาโหม กระทรวงมหาดไทย ทบวงมหาวิทยาลัย และรัฐวิสาหกิจ จำนวน 5 แห่ง ผลการวิจัยพบว่า ทั้งผู้บริหารและครูพยาบาลมีความคาดหวังเกี่ยวกับความร่วมมือในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้บนหอผู้ป่วยให้กับนักศึกษาพยาบาลสูงกว่าที่ปฏิบัติจริง และผู้บริหารการพยาบาลมีการปฏิบัติจริงเกี่ยวกับความร่วมมือในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้บนหอผู้ป่วยให้กับนักศึกษาพยาบาลสูงกว่าครูพยาบาล

ภัทรา เล็กวิจิตรธาดา (2529) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "บทบาทของพยาบาลฝ่ายบริหารในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้บนหอผู้ป่วยให้กับนักศึกษาพยาบาล" กลุ่มตัวอย่างเป็นพยาบาลวิชาชีพ 530 คน ที่ปฏิบัติงานอย่างน้อย 6 เดือน ในฝ่ายบริการพยาบาลของโรงพยาบาล สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงกลาโหม กระทรวงมหาดไทย และองค์การสาธารณสุข จำนวน 5 แห่ง ในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า พยาบาลฝ่ายบริการมีความคาดหวังเกี่ยวกับบทบาทของตนเองในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้บนหอผู้ป่วยให้กับนักศึกษา

พยาบาลสูงกว่าบทบาทที่ปฏิบัติจริง พยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุขมีบทบาทที่คาดหวังและการปฏิบัติจริงสูงสุด และพยาบาลระดับบริหารมีความคาดหวังและการปฏิบัติจริงสูงกว่าพยาบาลประจำการ พยาบาลฝ่ายบริการมีความพึงพอใจในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับนักศึกษาพยาบาลอยู่ในระดับสูง และมีปัญหาอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน

เป็รื่องจิตร ชารักษ์มี (2531) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "บทบาทของพยาบาลโรงพยาบาลชุมชนในการจัดประสบการณ์การฝึกภาคปฏิบัติ วิชาการพยาบาลอนามัยชุมชน ให้กับนักศึกษาพยาบาลในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคเหนือ" กลุ่มตัวอย่างคือ พยาบาลโรงพยาบาลชุมชนจำนวน 115 คน ผลการวิจัยพบว่า พยาบาลในโรงพยาบาลชุมชนมีความคาดหวังในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ภาคปฏิบัติให้กับนักศึกษาพยาบาลสูงกว่าบทบาทที่ปฏิบัติจริง พยาบาลที่มีตำแหน่งด้านบริหารมีความคาดหวัง และการปฏิบัติจริงสูงกว่าพยาบาลประจำการ พยาบาลโรงพยาบาลชุมชนมีความพึงพอใจในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับนักศึกษาพยาบาลอยู่ในระดับสูง และมีปัญหาอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน โดยมีปัญหาเกี่ยวกับสภาพการทำงานมากที่สุด

รัตนาวดี บุญญาปะภา (2520) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "บทบาทของการพยาบาลหัวหน้าตึกในโรงพยาบาล สังกัดมหาวิทยาลัยของรัฐ" โดยสุ่มตัวอย่างประชากร ได้พยาบาลหัวหน้าตึก 59 คน และพยาบาลประจำการ 57 คนจากโรงพยาบาลรามาริบัติ โรงพยาบาลศิริราช และโรงพยาบาลมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สรุปผลการวิจัยได้ว่า ความคิดเห็นของพยาบาลประจำการมีความคิดเห็นต่อลักษณะงานพยาบาลหัวหน้าตึกแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยส่วนรวมแล้วหัวหน้าตึกคิดว่าตนทำงานมากในขณะที่พยาบาลประจำการเห็นว่าหัวหน้าตึกทำน้อย แต่ด้านการศึกษามพบว่ามีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน หัวหน้าตึกที่มีอายุ วุฒิกการศึกษา และประสบการณ์ในตำแหน่ง ที่แตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อลักษณะงานพยาบาลไม่แตกต่างกัน

พัชรินทร์ เพ็ชรกาฬ (2524) ทำการวิจัยเรื่อง "พฤติกรรมการบริหารของหัวหน้าหอผู้ป่วยตามการรับรู้ของพยาบาลประจำการและแพทย์" โดยศึกษาในด้านการวางแผนการจัดองค์การ การเจ้าหน้าที่ การอำนวยการ การประสานงาน การรายงาน และการงบประมาณ โดยสุ่มตัวอย่างจากแพทย์ 75 คน และพยาบาลประจำการ 121 คน ในโรงพยาบาลศูนย์ สังกัดกระทรวงสาธารณสุข 14 แห่ง ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมการบริหารของพยาบาลหัวหน้าตึกรวมทุกด้าน

และแต่ละด้านส่วนใหญ่ จะปฏิบัติบ่อยครั้ง ค่าคะแนนเฉลี่ยการรับรู้ของพยาบาลจะสูงกว่าแพทย์ ทั้งแพทย์ และพยาบาลประจำการมีความพึงพอใจในการปฏิบัติงานด้านการบริหารงานของพยาบาล ของหัวหน้าตึก ทั้งนี้เพราะหน้าที่ความรับผิดชอบของหัวหน้าตึกที่มีความรับผิดชอบทั้งด้านบริการ พยาบาล และการศึกษาพยาบาลด้วย

นิรมล คำเพื่อน (2529) ทำการวิจัยเรื่อง "ปัญหาความต้องการการการพัฒนาเกี่ยวกับการจัดการพยาบาลตามการรับรู้ของพยาบาลหัวหน้าหน่วย โรงพยาบาลสังกัดกรุงเทพมหานคร" โดยศึกษาจากประชากร คือพยาบาลหัวหน้าหน่วย และผู้รับผิดชอบหน้าที่พยาบาลหัวหน้าหน่วย โรงพยาบาลสังกัดกรุงเทพมหานครจำนวน 175 คน ผลการวิจัยพบว่า การวิเคราะห์ปัญหาการจัดการทางการพยาบาลเป็นปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง และปัญหาที่มีค่าระดับสูงกว่าปัญหาอื่น 11 ปัญหานั้น เป็นปัญหาด้านการวางแผน 8 เรื่อง การประเมินผล 2 เรื่อง และการนิเทศ 1 เรื่อง ส่วนความต้องการ การพัฒนาการจัดการทางการพยาบาลมีความต้องการในระดับมากที่สุด เรื่องชี้ให้เห็นว่า พยาบาลหัวหน้าหน่วยประสบปัญหาทางด้านการจัดการทางการพยาบาลโดยเฉพาะด้านการวางแผน ซึ่งเป็นขั้นตอนแรกที่มีความสำคัญในการบริหารงานในทุกด้าน

ชุตินา ศรีเอี่ยม (2532) ได้ทำวิจัยเรื่อง "การเปรียบเทียบการจัดการเกี่ยวกับการพัฒนาบุคลากรทางการพยาบาลของหัวหน้าหอผู้ป่วยในโรงพยาบาล สังกัดโรงพยาบาลสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย" โดยศึกษาจากพยาบาลหัวหน้าหน่วย ที่ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย 5 แห่ง จำนวน 248 คน ผลการวิจัยพบว่า หัวหน้าหอผู้ป่วยที่มีประสบการณ์การอบรมด้านการจัดการระหว่างกัน มีการจัดการเกี่ยวกับการพัฒนาบุคลากรทางการพยาบาลต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 หัวหน้าหอผู้ป่วยที่มีระยะเวลาการปฏิบัติงานในตำแหน่งหัวหน้าหอผู้ป่วยต่างกัน มีการจัดการเกี่ยวกับการพัฒนาบุคลากรทางการพยาบาลไม่ต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และผลสรุปปัญหาของการจัดการเกี่ยวกับการพัฒนาบุคลากรทางการพยาบาลของหัวหน้าหอผู้ป่วยนั้นมีระดับปานกลาง และเป็นปัญหาการดำเนินงานมากที่สุด

วงนิศ ชนมณี (2533) ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาการจัดการงานวิชาการในหอผู้ป่วยของพยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วย โรงพยาบาลของรัฐกรุงเทพมหานคร" โดยศึกษาจากพยาบาล หัวหน้าหอผู้ป่วย บุคลากรทางการพยาบาล และอาจารย์พยาบาล ที่ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลของรัฐ

ในกรุงเทพมหานคร จำนวน 14 แห่ง ผลการวิจัยพบว่า การจัดการงานวิชาการในหอผู้ป่วย โดยส่วนรวมมีค่าเฉลี่ยระดับปานกลาง อายุ ประสบการณ์ในการบริหาร ประสบการณ์การทำงาน ด้านการพยาบาล ขนาดของโรงพยาบาลและลักษณะความเป็นผู้นำ โดยส่วนรวมและแต่ละงานไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

พยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วยรายงานอุปสรรค 5 อันดับแรกในการบริหารงานวิชาการคือ 1. จำนวนบุคลากรมีน้อย 2. ขาดความสามารถในการอ่านเอกสารภาษาอังกฤษ 3. ขาดงบประมาณสนับสนุนการจัดการงานบริหารในหอผู้ป่วย 4. ขาดการจัดสรรเวลาเพื่อทำการวิจัยในคลินิก 5. ขาดการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานวิชาการในหอผู้ป่วย

ดังนั้น จากแนวความคิดเกี่ยวกับประสบการณ์การเรียนรู้ บทบาทของหัวหน้าหอผู้ป่วย เกี่ยวกับประสบการณ์การเรียนรู้ การบริหารงานเกี่ยวกับประสบการณ์การเรียนรู้ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยจึงมุ่งที่จะศึกษาเกี่ยวกับกิจกรรมการบริหารงานในด้านการวางแผน การจัดระบบงาน การอำนวยความสะดวก และการควบคุมงาน ของหัวหน้าหอผู้ป่วย เกี่ยวกับประสบการณ์การเรียนรู้ ภาควิชาปฏิบัติสำหรับนักศึกษาพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุข โดยมีตัวแปรที่ศึกษาคือประสบการณ์การทำงานในตำแหน่งหัวหน้าหอผู้ป่วย และประเภทของโรงพยาบาลที่สังกัด

ศูนย์วิทยพัชกร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย